

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 27

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 27. — Рівне: РДГУ, 2003. — 144 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №3 від 31.10.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

що стоять зліва у формулах розмірності можна просто вивести на основі тих математичних дій, які визначаються самими формулами.

Таким чином, ми з'ясували суть системоутворюючого чинника предметної системи знань, здійснимо далі кроки із засвоєння складу компонентів Міжнародної системи одиниць. Нагадаємо, що ними є: основні одиниці, ряд формул з даної предметної області, похідні одиниці і правило виконання дій над розмірностями величин.

Для засвоєння цієї думки необхідно організувати суб'єкт-об'єктну взаємодію. Учень повинен, знаючи, що являє собою система, поставити перед собою запитання: з чого складається система, який набір компонентів входить до неї і одночасно з'ясувати, як вони між собою зв'язані, як організовані в ціле. Зрозуміло, що він починає з системоутворюючого чинника, тобто з умови, що в усіх формулах $k = 1$. Далі слідує, що для того, щоб визначити розмірність величини, що стоїть зліва потрібно знати одиниці (їх розмірності) величин, що стоять справа. Отже, одиниці цих величин мають бути відомі. Їх вибирають довільно. Такі одиниці називаються основними. Отже, основні одиниці – один з компонентів системи. Для того, щоб одержати похідні одиниці, а їх можна вивести з формул, потрібно мати ряд формул. Саме ряд формул, а не просто їх набір. Ряд формул тому, що спочатку можна вивести одиниці для найпростіших величин, потім – для складніших і далі для найскладніших. Маємо ще два елементи – ряд формул і похідні одиниці вимірювання. Вище наведена логіка розкриває ту обставину, що елементарна взаємодія – суб'єкт – компоненти системи / і її структура теж/ приводить до системної властивості: дія – знання. Результат реляційного впливу – висновок, що число основних одиниць може бути не менше двох. Може бути звичайно і більше, оптимум три.

Наступний крок – організація реальної взаємодії, тобто виведення похідних одиниць, відповідно до послідовності, що дана рядом формул.

Коли учень виведе всі одиниці похідних величин, він тут же переконається в існуванні узгодженості між усіма одиницями системи: основними та похідними. А це і буде системна властивість системи "процес". Отже системною властивістю системи процес є суб'єктивне відкриття, усвідомлення і осмислення ним факту узгодженості всіх одиниць вимірювання даної системи.

Результат реляційного впливу даної системної властивості виявляється у висновку суб'єкта, що існує правило згідно з яким розмірність лівої частини формули дорівнює розмірності правої частини формули, що може бути використано при розв'язуванні задач. Це правило і є основою відповідного методу розв'язування задач – методу розмірностей.

Таким чином, щоб одержати ізоморфне відображення предметної системи знань певного рівня (висновок) ієрархії, учень повинен взаємодіяти з кожним компонентом її морфологічної макроструктури і встановлювати зв'язки між ними. Порядок взаємодії визначається морфологічною макроструктурою, яка служить своєрідною призмою, крізь яку учень розглядає предметну систему знань. Саме такий підхід є необхідною умовою формування системи знань в учня як його власного надбання. Дане положення пройшло різнобічну і масову апробацію у широкій шкільній і вузівській практиці і було підтверджене у дослідно-експериментальній роботі автора. Серед проблем, які постали у зв'язку з формуванням системи знань як власного надбання учнів на перший план виступає проблема управління суб'єкт-об'єктною взаємодією з урахуванням рівнів засвоєння матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверьянов А.Н. Система: философская категория и реальность. – М.: Мысль, 1976. – 188с.
2. Зорина Л.Я. Системность- качество знаний. – М., 1976. – 64с.
3. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. – М., 1980. – 96с.
4. Лозова В.І., Троцко В.Г. Теоретичні основи виховання і навчання. – Х., 1997. – 338с.
5. Машбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью. –К.:Вища школа, 1987. – 223с.
6. Уман А.И. Учебные задания и процесс обучения. – М.: Педагогика, 1989. – 54с.
7. Чуприкова Н.И. Принцип дифференциации когнитивных структур в умственном развитии, обучение и интеллект // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.31-39.

Одержано редакцією 12.09.2003.

УДК: 371.017

Т.І. ПОНІМАНСЬКА

РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ГУМАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Концепції гуманістичної педагогіки суть виховання розглядають не як прямий вплив на особистість, а як взаємодію з нею різних суб'єктів: конкретних людей, їх мікрогруп і колективів, тобто суб'єкт – суб'єктну взаємодію, діалог, у якому беруть участь конкретні люди. Виховна цінність цієї взаємодії визначається тим, які особистості беруть у ній участь, в якій мірі вони самі усвідомлюють і відчують себе особистостями і бачать особистість у кожному, з ким вступають у взаємодію. Вирішення завдань виховання на сучасному етапі вимагає аналізу теоретико-методологічних засад проблеми гуманізму у вихованні, що нерідко трактується як загальний заклик і не прослідковується на рівні конкретного педагогічного явища. Одним з найсуттєвіших понять, що

характеризують спрямованість і цілісність педагогічних явищ, є педагогічний процес.

Сучасні дослідники розглядають педагогічний процес як динамічну педагогічну систему, спрямовану на вирішення розвивальних і освітніх завдань. Ю.Бабанський визначає сутність педагогічного процесу як передачу соціального досвіду старшими і засвоєння його підростаючими поколіннями шляхом їх взаємодії [8]. С.Гончаренко дає таке визначення: “Педагогічний процес (навчально-виховний процес) – цілеспрямована, свідомо організована, динамічна взаємодія вихователя і вихованців, у процесі якої вирішуються суспільно необхідні завдання освіти та розвиток вихованців” [1].

У дошкільній педагогіці педагогічний процес розглядається як спеціально організована взаємодія педагога і вихованців, що розвивається у часі та межах певної виховної системи і спрямована на досягнення поставленої мети. Педагогічний процес є головною структурною одиницею цілеспрямованого і організованого педагогічного впливу, на відміну від процесу виховання в цілому, який здійснюється постійно всією сукупністю чинників, які формують особистість. Саме у педагогічному процесі соціальний досвід перетворюється в якості особистості вихованця.

Метою нашого дослідження є вивчення шляхів гуманізації виховання дітей дошкільного віку. Дана стаття присвячена аналізу можливостей реформування педагогічного процесу. Означимо ті особливості педагогічного процесу, на яких ґрунтується можливість його гуманізації.

Визначальною характеристикою педагогічного процесу є його змістовна, організаційна та операційно-технологічна цілісність. У змістовному плану цілісність педагогічного процесу забезпечується відображенням у меті й змісті освіти накопиченого людством досвіду, у взаємозв'язку чотирьох його елементів: знань, в тому числі про способи виконання дій, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і досвіду емоційно-ціннісного ставлення до оточуючого світу. У організаційному плані педагогічний процес набуває цілісності, коли забезпечується єдність відносно самостійних процесів-компонентів: процесу освоєння, конструювання змісту освіти і матеріальної бази; процесу ділової взаємодії педагогів і вихованців як з приводу змісту освіти, так на рівні міжособистісного спілкування; процесу самоосвіти і самовиховання. Операційно-технологічна цілісність стосується внутрішньої цілісності означених процесів [8].

Педагогічний процес відрізняється динамічністю: величина всіх наступних змін залежить від величини змін на попередньому етапі, взаємодія між педагогами і вихованцями будується за “ступеневим” принципом: чим вищі проміжні досягнення, тим вагоміший кінцевий результат. До закономірностей педагогічного процесу належить також закономірність розвитку особистості в педагогічному процесі, що виражається у залежності досягнутого рівня особистості від спадковості, навчально-розвивального середовища, включення дитини у навчально-виховну діяльність, застосування засобів педагогічного впливу.

Педагогічний процес відзначається чітко вираженою структурою, компонентами якої виступають: мета, тобто сукупність концептуальних ідей, на яких будується педагогічний процес; діяльність суб'єктів, які організують і беруть участь у педагогічному процесі; відносини, породжені цією діяльністю; середовище, освоєне суб'єктом; управління, яке забезпечує інтеграцію компонентів у цілісну систему та її розвиток.

У теорії педагогіки розроблені такі компоненти структури педагогічного процесу [8]: цільовий – включає мету і завдання, що її конкретизують; змістовий – визначає сукупність ставлень, ціннісних орієнтацій, досвіду діяльності та знань; діяльнісний – характеризує форми, способи, засоби здійснення виховної взаємодії, спрямованої на реалізацію мети і завдань та освоєння змісту педагогічного процесу; результативний – досягнуті результати та ступінь ефективності педагогічного процесу; ресурсний – відображає соціально-економічні, морально-психологічні, гігієнічні умови протікання педагогічного процесу.

Впродовж розвитку історії дошкільної освіти пропонувалися різні концептуальні підходи до організації педагогічного процесу у дитячому садку: за “організаційними моментами”, тобто концентруючи роботу з різних напрямів виховання навколо певних подій; тематичний підхід – виділення в якості одиниць педагогічного процесу окремих тем; комплексний підхід – заснований на об'єднанні різних видів діяльності дітей або близького за темою програмового змісту. Всі ці підходи мають одну спільну спрямованість – виходячи з особливостей дошкільного віку, концентрувати навчальний матеріал на основі поєднання різних видів діяльності дітей і форм організації виховного процесу. Пропонувалося також організувати педагогічний процес за домінуючими освітньо-виховними цілями, які визначають взаємозв'язок та ієрархію завдань, що дозволяє змінювати залежність між різними видами діяльності, відповідно до домінуючої цілі, коли на перший план виходить то одна, то інша діяльність, найоптимальніша для реалізації домінуючої цілі, інші діяльності не виключаються, а виконують супроводжуючу роль.

Своєрідність трактування педагогічного процесу в дошкільній педагогіці полягає в тому, що він розглядається як своєрідна організація життя і діяльності дітей. До головних вимог щодо організації педагогічного процесу вчені відносять: вирішення завдань виховання і навчання у єдності; врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; гуманістичну взаємодію вихователя і вихованців; опору на потреби і інтереси дітей; єдність видів діяльності дітей у педагогічному процесі; створення розвивального середовища для розвитку дитини та ін.

Визначальні положення теорії педагогічного процесу дозволяють охарактеризувати шляхи його гуманізації, що є метою даної статті. У якості одного з важливих чинників гуманізації педагогічного процесу

ми розглядаємо розвивальне середовище. Гуманістичний підхід до організації педагогічного процесу враховує особливості формування життєдіяльності вихованця. Своєрідністю гуманістично спрямованого педагогічного процесу є те, що і педагог, і дитина виступають у ньому одночасно і як суб'єкти, і як об'єкти, які розвиваються і перетворюються у відповідності з педагогічними цілями. Визначне місце у реалізації гуманістичного підходу належить організації середовища життєдіяльності дитини.

Успішне вирішення завдань виховання і розвитку дитини значною мірою залежить від організації розвивального середовища, у якому протікає педагогічний процес і яке є його важливою складовою частиною. Середовище розвитку дитини – це комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі. На наш погляд, у світлі гуманістичної парадигми серед цих умов особливо слід виділити важливість створення у середовищі атмосфери захищеності, що стосується і змісту, і форми організації виховання дитини. Оточення дитини має бути безпечним як з огляду на вимоги гігієни і умови життєдіяльності в цілому, так і в морально-психологічному плані. По-друге, навколишнє середовище повинно відповідати структурі когнітивної сфери дитини. Третя вимога – можливість вільного розвитку ігрової та всіх інших діяльностей дитини.

Проблема розвивального середовища поставлена у теоретичних роботах і реалізована на практиці відомими педагогами минулого. Зокрема, означена ідея є концептуальною у педагогічній системі індивідуального виховання дітей М.Монтессорі. Розглядаючи внутрішні фактори розвитку особистості дитини, вона вважала, що дитина володіє унікальною здатністю до “самобудівництва”. Друге, не менш важливе, поняття педагогічної теорії М.Монтессорі – “всотуючий розум”, що означає здатність дітей вчитися і прагнення до навчання, яке забезпечується сприятливим оточуючим середовищем. Провідна ідея Марії Монтессорі полягає в тому, щоб дати можливість дитині найповніше розкрити свій внутрішній потенціал у процесі вільної самостійної діяльності в створеному педагогом просторово-предметному середовищі. Завдання педагога полягає насамперед у наданні дитині засобів саморозвитку і показі правил користування ними. Такими засобами є автодидактичні, тобто самонавчаючі Монтессорі-матеріали, з якими дитина працює спочатку за показаним педагогом зразком, а потім самостійно виконує різноманітні вправи. У педагогічній системі Монтессорі можна виділити два ключові моменти: 1) оточуюче підготовлене середовище і вправи для розвитку моторики, сенсорики та інтелекту; 2) педагога, який підготовляє це розвивальне середовище.

Значна увага проблемі організації простору групової кімнати, який повинен часто оновлюватися як з ініціативи педагога, так і з ініціативи дітей, даючи можливість творчо використовувати матеріали і самостійно організувати ігрове середовище, приділена у програмі «Крок за кроком». Важливим блоком програми є організація центрів активності («Сюжетно-рольова гра», «Будівництво», «Мистецтво», «Література» та ін.). У дослідженні Л.Лохвицької створення центрів комплексного, варіативного, тематичного, мобільного, дієвого навчально-ігрового середовища, яке має тенденцію до розширення і розвитку інтересів дітей, розглядається як чинник формування пізнавальних інтересів [3].

С.Новосолова дає такі визначення розвивального середовища: збагачене середовище – єдність соціальних і предметних засобів забезпечення різноманітної діяльності дитини; предметне середовище – система предметних середовищ, насичених іграми, іграшками, посібниками, обладнанням і матеріалами для організації самостійної творчої діяльності дітей; предметне розвивальне середовище – система матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку [6].

Предметне оточення дошкільника визначається взаємозв'язком трьох складових: 1) продукти діяльності фахівців – художників, проектувальників, конструкторів, майстрів-оздоблювачів та ін. (твори мистецтва, меблі та інструменти, предмети і вироби прикладного мистецтва, посібники і іграшки, виготовлені фабричним способом); 2) результати діяльності персоналу дошкільного закладу і допомога батьків у організації і оформленні побуту (облаштування зон, виставок, виготовлення посібників та іграшок-саморобок, декоративного оформлення свят і розваг та ін.); 3) участь у оформленні інтер'єру самими дітьми під керівництвом вихователя у предметно-просторовому середовищі. Встановлені вимоги до його організації: зміна видів діяльності, новизна матеріалу, інформативність та емоційність, проблемні ситуації, вільний вибір діяльності у навчально-ігровому середовищі. Особливого значення ми надаємо можливостям вільного видору дитиною діяльності та характеру її взаємодії з іншими людьми (педагогом, однолітками, батьками).

Розвивальне середовище має відповідати віковим особливостям дитини. Зокрема, виходу за межі традиційного стаціонарного ігрового куточка сприяє модульне предметно-ігрове середовище, яке є засобом збагачення рухової активності дітей раннього і молодшого дошкільного віку. Багатогабаритні поліфункціональні предмети-модулі служать знаряддям збагачення рухової активності завдяки співмасштабності їх дитині і дають можливість подолати мікропростір ручних дій і перейти у макропростір ігрових дій. У практиці роботи дошкільних закладів за рубіжем накопичений значний досвід створення різноманітних іграшок-моделей, у тому числі й так званих “ростучих меблів”, що “змінюють” розмір відповідно до віку дитини (Данія, Швейцарія, США).

Досить проблемним є використання комп'ютера у педагогічному процесі дошкільного закладу. Однозначно вирішити означену проблему не можна, однак не можна заперечити того, що комп'ютери нині стали невід'ємною частиною не лише сфери виробництва, соціального життя, а й побуту пересічної сім'ї.

У педагогіці відомі два головні напрями комп'ютеризації освіти. Мета одного з них – забезпечити загальну комп'ютерну грамотність, мета другого – використати персональний комп'ютер у якості засобу навчання. Саме у такій якості він з'явився у дошкільних закладах. Не менш важливою обставиною, яка має бути врахована у вирішенні цього питання, є необхідність врахування людського фактору у комп'ютеризації освіти, а у відношенні дітей дошкільного віку ця обставина набуває особливого значення. Не можна погодитися з безоглядним захопленням “новим” засобом навчання і виховання без наукового обґрунтування його місця у педагогічному процесі.

Ми поділяємо думку проф. С.Новосолової щодо того, що комп'ютерно-ігровий комплекс у дошкільному закладі – це не лише форма організації впровадження комп'ютерної техніки у роботу у життя дитячого садка, а й ефективний метод виховання, розвитку особистості дошкільника. Водночас це можливість підняти якість методичної служби, забезпечити сучасний і повний аналіз стану здоров'я дітей, розвантажити педагогічний персонал від рутинних елементів управлінської діяльності на користь вивільнення часу і сил для індивідуального підходу до кожного вихованця.

Ми солідарні з Г.Лаврентьевою, яка відзначає застосування в дошкільному вихованні комп'ютерної техніки в органічному поєднанні з традиційними засобами виховання сприяє підвищенню загальної якості виховання, розвитку творчої особистості, однак тут визначальними є компетентність вихователя щодо предмета навчання й застосовуваних ним методів та засобів, а також розвивальний зміст комп'ютерних програм. Автор розглядає комп'ютер як насамперед засіб діяльності дитини [2].

Наше дослідження засвідчує, що комп'ютер може увійти у життя дитини тільки через гру. Результат цієї гри може виявитися дуже важливим не лише для процесу оволодіння новими способами дій, а й у особистісному плані: служити самоствердженню, реалізації можливостей дитини. Для проведення занять з використанням персонального комп'ютера необхідним є створення комп'ютерно-ігрових комплексів, у яких комп'ютер і комп'ютерна програма виступлять у єдності і новій ініціативно-проблемній якості. Розробка програм для дітей – комплексна проблема, що має міждисциплінарний характер, вона вимагає участі психологів, педагогів, ергономістів, художників, музикантів [7].

Система комп'ютерної освіти для дошкільників має включати:

- комп'ютерні програми і ігри, які б не дублювали інші засоби навчання і були головним способом ознайомлення дітей з певним матеріалом, та оснащення їх методичними рекомендаціями щодо їх включення у зміст освіти;
- обладнання дошкільних закладів комп'ютерно-ігровими комплексами;
- кваліфікованих спеціалістів; підготовку педагогів до роботи з комп'ютерно-ігровими комплексами;
- спеціальну науково-пізнавальну літературу про персональний комп'ютер для дошкільників та методичні рекомендації для батьків.

Загалом, розвивальне середовище має передбачати гуманістичний підхід до організації життєдіяльності дошкільнят, за якого в центрі уваги знаходиться дитина, її інтереси, здібності, необхідність гармонійного розвитку. Тому необхідно ґрунтовно вивчати педагогічні умови комплексної реорганізації засад виховання і навчання дітей у дошкільному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.Д. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Лаврентьева Г. Комп'ютерно-ігровий комплекс у дошкільному закладі // Дошкільне виховання. – 2003. – №1. – С. 10 – 12.
3. Лохвицька Л.В. Формування пізнавальних інтересів у навчально-ігровому середовищі // Дошкільне виховання. – 1999. – № 10. – С. 8 – 10.
4. Дичковская И.Н., Пониманская Т.И. Воспитание для жизни: образовательная система М.Монтессори. – М.: Монтессори-центр, 1996. – 120 с.
5. Моторин В. Об использовании компьютера в педагогическом процессе // Дошкольное воспитание. – 2001. – №12. – С. 4 – 8.
6. Новоселова С.Л. Развивающая предметная среда. – М.: Педагогика, 1995. – 147 с.
7. Пантелеев Г. О детском дизайне // Дошкольное воспитание. – 1997. – № 11. – С. 14 – 19.
8. Педагогика / Под ред. Ю.К.Бабанского. – М.: Просвещение, 1989. – 431 с.
9. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Общая педагогика. – М.: Академия, 2002. – 466 с.

Одержано редакцією 17.06.2003.

УДК: 37.013

Т.Г. Свєрдлова

ГУМАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ЯПОНІЇ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Загальновідомим є той факт, що протягом останніх десятиріч Японія досягла вражаючих економічних успіхів і вийшла на одне з перших місць у світі за показниками рівня життя населення. Крім того, в сучасних

ЗМІСТ

1.	Сосницька Н.Л. Нова методологія та нова організація науки: співвідношення історії та сучасності	3
2.	Малафійк І.В. Система знань як результат суб'єкт-об'єктної взаємодії	6
3.	Поніманська Т.І. Розвивальне середовище як засіб гуманізації педагогічного процесу	12
4.	Свердлова Т.Г. Гуманістичні тенденції в системі освіти Японії: історія та сучасний стан	15
5.	Горопаха Н.М. Книга як засіб освіти у дошкільній дидактиці	21
6.	Янцур Л.А., Онишук І.А. Проблема інтересу до мистецької діяльності та його особливості у старших дошкільників	24
7.	Самсонюк Н.Ф. Проблема дитинства в курсі психолого-педагогічних дисциплін	27
8.	Маліновська Н.В. Проблеми сенсорного розвитку і виховання дітей у педагогічній спадщині С.Ф. Русової	29
9.	Трусова О.Л. Ігри-драматизації як засіб формування техніки спілкування старших дошкільників	32
10.	Козлюк О.А. Формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей старшого дошкільного віку	34
11.	Глінчук Ю.О. Особливості спілкування дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кардіоревматологічного санаторію	37
12.	Меналюк Г.Ф. Особливості спілкування вихователя і дітей в процесі формування елементарних математичних уявлень	39
13.	Гуцан Л.А. Виховання в учнів молодшого шкільного віку позитивного ставлення до традицій і звичаїв українського народу	41
14.	Гоголь Н.В. Система роботи над текстом художнього твору у процесі формування у молодших школярів естетичної оцінки сприйнятого	45
15.	Середюк Л.А. Соціально – психологічний тренінг, як засіб створення нових виховуючих ситуацій у самовираженні старшокласників	49
16.	Бех М.І. Формування у старшокласників образу я-професіонал у системі „Загальноосвітній навчальний заклад-внз”53	
17.	Перенчук Т.Й. Підходи до формування співочих навичок у юних вокалістів	56
18.	Капустіна О.В. Підготовка школярів до професійного самовизначення за методикою С. Фукуями	59
19.	Мельник О.В. Форми та методи профконсультаційної роботи з старшокласниками у професійному навчальному закладі I та II ступеня акредитації	63
20.	Войтович І.С., Галатюк Ю.М. Розвиток креативних здібностей учнів у процесі навчання фізики	65
21.	Пальчевський С.С. “Міні-ермітаж” на уроках географії і його місце в сугестопедичній навчальній системі (досвід, технологія проведення)	69
22.	Мегем О.М. Внесок вітчизняних методистів у розвиток шкільної біологічної освіти в Україні (1948 – 1964 рр. XX ст.)	72
23.	Сергєєв О.В. , Тишук В.І. , Шаповалова Л.А. Конкурентоспроможність учителя: сутність і можливості формування у процесі професійної підготовки і діяльності	76
24.	Дичківська І.М. Проблема технологізації педагогічної освіти в історичній ретроспективі	80
25.	Яковенко Л.П. Ансамблеве музикування як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя музики	83
26.	Димченко С.С. Формування творчого мислення як засіб розвитку самостійної роботи диригента	87
27.	Белешко Д.Т. Особливості професійної діяльності і підготовки вчителя математики	91
28.	Лавор О.Ф. Дидактичні аспекти педагогічної культури вчителя у творчій спадщині В.О. Сухомлинського	97
29.	Терлецький М., Ярмак Т. Фортепіано і його роль у процесі розвитку диригента духового оркестру	100
30.	Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. В.О. Сухомлинський про мистецтво слова педагога	105
31.	Савчук Л.М. Комп'ютерні ігрові технології у навчанні студентів вищих педагогічних навчальних закладів	108
32.	Федорова Н.В. Ділова гра як засіб гуманістичної взаємодії педагогів та студентів	110
33.	Филипчук М.С. Історико-соціальні фактори становлення і розвитку методики музичного навчання від античності до середньовіччя	113
34.	Будз М.М. Використання навичок антиципації у музично-професійному навчанні	115
35.	Горкуненко П.П. Організація навчально-дослідної роботи студентів педагогічного коледжу	117
36.	Янцур М.С. Підготовка майбутніх учителів і практичних психологів до розробки професіографічних матеріалів	121
37.	Мірошина Г.Г. Формування управлінських умінь керівників дошкільних закладів	128
38.	Джеджула О.М. Розв'язування графічних задач як засіб навчання моделюванню	130
39.	Мельник А.І. Характеристика факторів, які впливають на формування властивостей та якостей лляних тканин в процесі вивчення дисципліни “Товарознавство непродовольчих товарів”	133
40.	Дупак Н.В. Проблеми стандартизації у професійній освіті на сучасному етапі соціально-економічного розвитку	136
	Відомості про авторів.....	140